

## Analyzing the Role and Potential Responsibilities of Iranian Urban Designers in Their Profession

---

### ABSTRACT INFO

#### Article Type

Original Research

---

#### Authors

1. Elham Givvehchian
- 2\*. Seyed Mahdi Khatami
3. Seyed Ali Safavi

---

1. Master Student of Urban Design, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

2\*. Faculty Member, Department of Urban Planning, Tarbiat Modares University, Assistant Professor, Tehran, Iran.

3. Faculty Member, Department of Urban Planning, Tarbiat Modares University, Assistant Professor, Tehran, Iran

---

#### \*Corresponding Author

[S.Khatami@modares.ac.ir](mailto:S.Khatami@modares.ac.ir)

---

#### Article History

Received :September 20 ,2022

Accepted :November 28, 2022

---

### ABSTRACT

**Issue & Purpose:** Despite the passage of about fifty years since the establishment of the urban design course at the University of Tehran and after that teaching at other universities in Iran, it still seems that the potential capacities of this course and graduates have not been used well in the profession. The purpose of this research is to identify and explain the duties, roles and potential capacities of Iranian urban designers in their profession and seeks to answer the question of what their potential duties are in their profession.

**Method:** The current research was formed with a qualitative approach and in order to answer the above question, it used the methods of content analysis as well as qualitative survey. The techniques used in data collection include reviewing library documents and related articles, open interviews with professors, experts and experienced professionals, as well as a structured online questionnaire, and in line with the analysis The Interpretive analysis technique was used for the data.

**Findings:** The achievement of this research is to introduce and evaluate the importance of 8 activity capacities of Iranian urban designers in their profession, which are respectively: urban management, consulting engineer's offices, NGO (non-governmental organizations), education, interdisciplinary activities (environmental psychology, climate, etc), supervisor (supervision of design and implementation), contractor and research. According to the findings of the research, among these eight capacities in the field of urban management, offices of consulting engineers, non-governmental organizations, and education are respectively more important from the point of view of urban design experts.

**Key words:** urban design, role of urban designers, duties of urban designers, potential capacities of urban designers

## واکاوی نقش و مسئولیت های بالقوه طراحان شهری ایران در حرفه

الهام گیوه‌چیان

دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران

سید مهدی خاتمی\*

استادیار، گروه شهرسازی دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران

سید علی صفوی

استادیار، گروه شهرسازی دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران

سازمان‌های مردم‌نهاد و آموزش به ترتیب از نگاه متخصصان طراحی شهری اهمیت بیشتری دارند.

**واژگان کلیدی:** طراحی شهری، نقش طراحان شهری، وظایف طراحان شهری، ظرفیت های بالقوه طراحان شهری

تاریخ دریافت: [۱۴۰۱/۶/۲۹]

تاریخ پذیرش: [۱۴۰۱/۹/۷]

\* نویسنده مسئول: [S.Khatami@modares.ac.ir](mailto:S.Khatami@modares.ac.ir)

### ۱. مقدمه

سالهاست که از زمان پیدایش رشته طراحی شهری و کاربرد آن در حرفه می‌گذرد. به صورت رسمی اولین برنامه آکادمیک طراحی شهری در دانشگاه پنسیلوانیا در سال ۱۹۵۶ ارائه گردید و در سال ۱۹۶۰ توسط دانشکده طراحی دانشگاه هاروارد دنبال شد [۲،۱]. طراحی شهری فعالیتی است که می‌تواند نقش تعیین کننده‌ای را در شکل‌دهی به محیط انسان ساخت سکونتگاه‌های انسانی و ارتقای کیفیت آن‌ها داشته باشد اما نکته مهم و قابل توجه آن است که در تعدادی از کشورهای در حال توسعه مانند ایران، به نظر می‌رسد برخی از ظرفیت‌های بالقوه طراحان شهری در حرفه نادیده گرفته شده‌است. این مهم در حالی است که با به‌کارگیری هریک از این موقعیت‌ها و وظایف شغلی می‌توان گامی ارزشمند در راستای شناخت، توسعه و به‌کارگیری هرچه بیشتر طراحان شهری در حرفه برداشت. تحقق این امر نیازمند آن است که طراحان شهری شناختی جامع بر روی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های خود به عنوان نیروی متخصص در حرفه داشته باشند تا با به‌کارگیری هر یک از آن‌ها و توجیه مدیران شهری در راستای درک میزان اهمیت اجرایشان، جایگاه طراحان شهری را در موقعیتی که باید باشد، قرار دهند.

### چکیده

**اهداف:** علیرغم گذشت حدود پنجاه سال از تاسیس رشته طراحی شهری در دانشگاه تهران و پس از آن تدریس در سایر دانشگاه‌های ایران، هنوز به نظر می‌رسد از ظرفیت‌های بالقوه این رشته و فارغ‌التحصیلان در حرفه به خوبی استفاده نشده‌است. هدف این پژوهش شناخت و تبیین وظایف، نقش و ظرفیت‌های بالقوه طراحان شهری ایران در حرفه بوده و در پی پاسخ به سوال چپستی وظایف بالقوه ایشان در حرفه می‌باشد.

**روش:** پژوهش حاضر با رویکردی کیفی شکل گرفته است و در راستای پاسخ به سوال فوق، از روش‌های تحلیل محتوا و همچنین پیمایش کیفی بهره برده است. تکنیک‌های به‌کارگرفته‌شده در جمع‌آوری داده به ترتیب شامل مرور اسناد کتابخانه‌ای و مقالات مرتبط، مصاحبه‌باز با اساتید، متخصصین و حرفه‌مندان باسابقه و همچنین پرسشنامه آنلاین ساختاریافته می‌باشد و در راستای تحلیل داده از تکنیک تحلیل تفسیری استفاده شده است.

**یافته‌ها:** دستاورد این پژوهش معرفی و ارزیابی میزان اهمیت ۸ ظرفیت فعالیتی طراحان شهری ایران در حرفه می‌باشد که به ترتیب عبارتند از: مدیریت شهری، دفاتر مهندسی مشاور، سازمان‌های مردم‌نهاد، آموزش، فعالیت‌های میان‌رشته‌ای (روانشناسی محیط، اقلیم و ...)، ناظر (نظارت بر طراحی و اجرا)، پیمانکار و پژوهش. بر اساس یافته‌های پژوهش در میان این هشت ظرفیت حوزه مدیریت شهری، دفاتر مهندسی مشاور،

در کشور ایران نیز در حدود ۵۰ سال است که این رشته به عنوان ضرورتی در جهت ارتقا کیفیت عرصه‌های همگانی و عمومی شهرها و حوزه‌های پیرامونی آن مطرح شده است و هر ساله تعداد زیادی از دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی به دنبال تربیت افراد متخصص در این حوزه و گرایش می‌باشند که به نظر می‌رسد مدت زمان مناسبی جهت ایجاد ثبات در جایگاه خود و تعریف یا شناخت مناسبی از این رشته و حوزه‌های فعالیت آن در حرفه باشد. در کشور ما علیرغم نیاز شدیدی که در شرایط کنونی به خدمات این حرفه در مقیاس‌ها، زمینه‌ها و برای اهداف گوناگون احساس می‌شود، متأسفانه حرفه طراحی شهری نتوانسته است جایگاه، موقعیت و هویت مناسب خود را بیابد [۳].

اما آنچه به عنوان مساله و دغدغه اصلی در این پژوهش بیان می‌شود آن است که چرا با وجود افزایش روزافزون فارغ‌التحصیلان و متخصصان طراحی شهری در اکثر مواقع جایگاه و نقش مشخصی برای انجام وظایف و مسئولیت‌های حرفه‌ای طراحان شهری در زمینه و حوزه‌های مختلف تعریف نشده است در حالی در برخی موارد مسئولیت و وظایف آن‌ها را متخصصانی در سایر حوزه‌ها مانند معماری، معماری منظر، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای و حتی گاهی عمران انجام می‌دهند. به عقیده بحرینی [۴]، نمونه بارز آن را می‌توان در تصمیمات اساسی طراحی شهری در کشور دید که تا کنون به طور عمده توسط معمارانی صورت گرفته که ساده‌انگارانه همان نحوه عمل به اصطلاح خلاقانه و معمول در معماری را به صورت تک بعدی و سطحی و بدون توجه به پیچیدگی‌های زندگی امروز شهری از یک طرف و ارزش‌ها و نیازهای جامعه از طرف دیگر، الگوی کار خود در طراحی شهرها قرار داده‌اند که نتایج این امر آشفتگی

در عملکردها، بی‌هویتی در شکل و نابسامانی کلی در کانون‌های زیستی، از بافت‌های کهن تا شهرهای جدید بوده است. در نهایت پس از بررسی مجموع مطالعات در این حوزه، پژوهش با هدف شناخت نقش و اهمیت طراحی شهری و همچنین تبیین وظایف و مسئولیت‌های بالقوه یک طراح شهر در جامعه حرفه‌ای ایران شروع به کار کرده و در پی پاسخ به سوال چستی نقش و مسئولیت‌های بالقوه طراحان شهری در جامعه حرفه‌ای ایران می‌باشد.

## ۲. پیشینه پژوهش

در رابطه با طراحان شهری و بررسی چستی نقش و مسئولیتشان در حرفه در ده سال گذشته تا به حال پژوهشی مشابه صورت نگرفته است و عمده کارهای انجام شده سعی در بررسی و ارزیابی میزان موفقیت پروژه‌های طراحی شهری داشته است و به عبارتی معیارهای ارزیابی خود را پروژه‌های تعریف شده قرار داده‌اند. همچنین در مواردی دیگر پژوهش‌های دانشگاهی و سایر مقالات به بررسی چالش‌های موجود در این حرفه، مقایسه کارگاه‌ها و مباحث آموزشی با اولویت‌های جامعه حرفه‌ای و همچنین میزان موفقیت پروژه‌های طراحی شهری پرداخته‌اند.

در مقیاس بین‌الملل مدنی‌پور [۵]، در پژوهشی با عنوان «نقش‌ها و چالش‌های طراحی شهری» آشفتگی در نقش‌ها و روابط نهادی، تنش بین دیدگاه‌ها و همچنین تار شدن مرزها و جریان اصلی به علت همپوشانی برنامه‌ریزی شهری و معماری با طراحی شهری که منجر به از بین بردن تاکید صریح بر طراحی شهری و کمتر شدن اهمیت و تمایز آن شده است را از چالش‌های اساسی طراحی شهری می‌داند. همچنین توماس اسکورچ

۱ [۶] نیز در پژوهشی با عنوان «بازنگری در طراحی شهری: اندیشه‌هایی در باب تعریف و جایگاه آن به عنوان یک رشته یا حرفه» تاکید بر شناخت بیشتر و هماهنگی نقش‌های طراحی شهری که توسط حرفه‌های دیگر انجام می‌شود داشته و در انتها عنوان می‌کند که نیاز است طراحی شهری را به عنوان یک حوزه یا رشته مستقل بشناسیم و تعریفی واضح از آن را ارائه دهیم.

از جمله مرتبط‌ترین و جدیدترین مطالعات داخلی نیز در ده سال اخیر می‌توان به مقاله ثقفی‌اصل و همکاران [۳]، با عنوان «ارزیابی میزان تحقق‌پذیری پروژه‌های طراحی شهری در ایران، نمونه موردی: پروژه‌های اجرا شده در تهران» اشاره کرد که مساله اصلی آن ارزیابی میزان تحقق‌پذیری پروژه‌های طراحی شهری به عنوان یکی از طرح‌های توسعه شهری در ایران و بررسی میزان موفقیت طراحی شهری در عمل بوده است. همچنین در پژوهشی دیگر فروغ‌مند اعرابی و خبازی [۷]، در مقاله‌ای با عنوان «دانش طراحی شهری در ایران و چالش‌های پیش‌رو» به بررسی وضعیت متون اصلی طراحی شهری انتشار یافته در ایران و چالش‌های این دانش با هدف یافتن نواقص محتوایی و ساختاری طراحی شهری پرداخته‌اند.

در مقاله‌ای دیگر تحت عنوان «چگونگی تجربه فرایند تصمیم‌گیری در پروژه‌های طراحی شهری» صادق‌زاده و همکاران [۸]، با بهره‌گیری از تجارب مدیران شهرداری تهران در فرآیند تصمیم‌گیری پروژه‌های طراحی شهری به شناسایی موانع تحقق مطلوب آنها پرداخته‌اند. سینا رزاقی‌اصل [۹] نیز در پژوهش خود با عنوان «ارتباط میان نظریه و عمل در آموزش رشته‌های

حرفه مینا، نمونه موردی حرفه-دانش طراحی شهری»، ایده‌ها و راهکارهایی را برای افزایش تطابق‌پذیری دانشجویان رشته‌های حرفه‌مینا هنگام مواجه با بازار کار حرفه‌ای با بررسی خاص مورد طراحی شهری ارائه داده است. مبینی و همکاران [۱۰] نیز در مقاله‌ای با عنوان «کارگاه‌های طراحی شهری هسته اصلی آموزش رشته (بررسی موردی: مقایسه موضوعات کارگاه‌های درسی و اولویت‌های جامعه حرفه‌ای)» به بررسی میزان هماهنگی میان اولویت‌های جامعه حرفه‌ای و موضوعات آموزشی در کارگاه‌های طراحی شهری در ایران پرداخته‌اند که کامل‌شده این پژوهش را می‌توان در رساله ارشد حسن مبینی [۱۱]، با عنوان ارزیابی کارگاه‌های طراحی شهری با توجه به نیازهای حرفه‌ای در ایران نیز مشاهده کرد. صفوی [۱۲] نیز در مقاله خود یعنی «بررسی جایگاه مدیریت عمران شهری در تحقق طراحی شهری مطلوب (نمونه موردی: برنامه‌های توسعه و عمران در تهران)» به بررسی چالش‌های تحقق‌پذیری طراحی شهری در ایران و واکاوی عوامل آن در نظام مدیریت توسعه شهری پرداخته است. در نهایت با توجه به نمونه پژوهش‌های یاد شده می‌توان به این نکته پی‌برد که تا به حال پژوهشی در راستای معرفی وظایف و مسئولیت‌های بالقوه طراحان شهری ایران در حرفه انجام نشده‌است و به همین جهت این پژوهش می‌تواند یک نمونه نوآور و پیشرو در این حوزه باشد و سندی باشد در راستای شناخت و معرفی هرچه بیشتر اهمیت نقش نادیده گرفته‌شده و ضرورت انجام وظایف و مسئولیت‌های حیاتی طراحان شهری در ایران. در جدول شماره یک مطالعات

پژوهش‌های مرتبط در چند سال اخیر در این زمینه مطرح شده است.

جدول شماره ۱- نمونه مطالعات و پژوهش‌های مرتبط در چند سال اخیر، ماخذ: نگارندگان

عنوان	نویسنده	سال	نشریه	یافته های پژوهش
ارزیابی میزان تحقق پذیری پروژه های طراحی شهری در ایران، نمونه موردی: پروژه های اجرا شده در تهران [۳]	آرش ثقفی اصل، اسفندیار زبردست، حمید ماجدی	۱۳۹۵	آرمان شهر/شماره ۱۷	یافته های تحقیق نشان می‌دهد که پروژه های طراحی شهری در ایران، از نظر میزان تحقق پذیری، در وضعیت نیمه مطلوب تا نامطلوب قرار دارند.
دانش طراحی شهری در ایران و چالش های پیش رو [۷]	هومن فروغمند اعرابی، مریم خبازی	۱۳۹۲	هویت شهر/شماره ۱۵	بررسی وضعیت متون اصلی طراحی شهری انتشار یافته در ایران و چالش های این دانش با هدف یافتن نواقص محتوایی و ساختاری دانش.
چگونگی تجربه فرآیند تصمیم گیری در پروژه های طراحی شهری [۸]	سهیلا صادق زاده، کوروش گلکار، علی غفاری، آزاده لک	۱۳۹۸	نامه معماری و شهرسازی/شماره ۲۵	یافته های پژوهش نشان می‌دهد مدیران در فرآیند تصمیم گیری، «فقدان راهبرد مدیریتی با ثبات و تحقق پذیر جهت تهیه پروژه های طراحی شهری» را تجربه نموده اند.
ارتباط میان نظریه و عمل در آموزش رشته های حرفه مبنا، نمونه موردی حرفه-دانش طراحی شهری [۹]	سینا رزاقی اصل	۱۳۹۰	آرمان شهر/شماره ۶	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که از طریق به کارگیری آموزش کارمبنا، می‌توان توانایی تطابق پذیری افراد را در مواجهه با ماهیت مبهم و نظریه ساز حوزه حرفه ای، تقویت و ارتقاء بخشید.
کارگاه های طراحی شهری هسته اصلی آموزش رشته (بررسی موردی: مقایسه موضوعات کارگاه های درسی و اولویت های	حسین مبینی، فریبا قرائی، میترا حبیبی	۱۳۹۳	نامه معماری و شهرسازی/شماره ۱۳	در این پژوهش مقایسه ای میان هماهنگی موضوعات اولویت دار در جامعه حرفه ای و پروژه های کارگاه های طراحی شهری در دانشگاه های ایران انجام شده است

و نتایج نشان از هماهنگی در بعضی موارد و ناهمخوانی در بعضی دیگر دارد. به گونه‌ای که اصلاح برخی رویکردها و شیوه‌های موجود جامعه حرفه‌ای و علمی طراحی-شهری در ایران اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد.	<b>جامعه حرفه‌ای) [۱۰]</b>			
بررسی چالش‌های تحقق‌پذیری طراحی شهری در ایران و واکاوی عوامل آن در نظام مدیریت توسعه شهری	فصلنامه مدیریت شهری/شماره ۲۸	۱۳۹۰	علی صفوی	<b>بررسی جایگاه مدیریت عمران شهری در تحقق طراحی شهری مطلوب(نمونه موردی: برنامه های توسعه و عمران در تهران) [۱۲]</b>
این پژوهش با بررسی نقش متخصص شهرسازی در ایران، نشان‌دهنده غلبه دیدگاه تکنسین و یا مشاور در فرایندهای تصمیم‌گیری بوده و تاکید اصلی بر تهیه طرح‌های توسعه در مقیاس‌های مختلف بوده‌است.	هویت شهر/شماره ۴۰	۱۳۹۸	سید حسین بحرینی، الهام فلاح منشادی	<b>تحلیل آموزش شهرسازی در ایران و رابطه آن با نقش متخصص شهرسازی [۱۳]</b>
در این پژوهش پس از مرور دیدگاه‌های نظری مرتبط با سطح و مقیاس به‌کارگیری دانش محلی، روش ظرفیت‌سنجی، زمینه‌های شکل‌گیری و کاربردهای آن به منظور ارزیابی مهارت‌های طراحی-شهری معرفی می‌شود.	جستارهای شهرسازی/شماره ۱	۱۳۹۵	هادی پندار	<b>روش ظرفیت سنجی؛ ارزیابی مهارت های طراحی شهری [۱۴]</b>
در این مقاله اهمیت فزاینده طراحی شهری مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و به ارائه چالش‌های پیش‌روی آن می‌پردازد.	Urban Design	2006	Ali Madanipour	<b>Roles and Challenges of Urban Design [5]</b>
بررسی طراحی شهری و جایگاه آن به عنوان یک رشته یا حرفه	Urban Design	2007	Thomas W. Schurch	<b>Reconsidering urban design: Thoughts about its definition and status as a field or</b>

profession[6]				
در این مقاله طیفی از نقش‌ها و چارچوبی برای طراحی شهری را ارائه می‌دهند	Urban Design	2010	Mark C. Childs	<b>A Spectrum of Urban Design Roles [15]</b>
بیان ارتباط میان طراحی شهری و ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی با استفاده از دیدگاه‌های ذینفعان، مقامات محلی، طراحان و .....	Urban Design	2010	Matthew Carmona, Claudio De Magalhaes & Michael Edwards	<b>Stakeholder Views on Value and Urban Design [16]</b>

کشورهای پیشرفته‌ای چون استرالیا در حوزه طراحی شهری بررسی شود. به عنوان نمونه در کشور استرالیا سندی تحت عنوان عده کثیری از نظریه پردازان طراحی شهری بر این باورند که ریشه‌های این گرایش را باید در «حرفه معماری» و به طور مشخص در «جنبش معماری مدرن» جستجو کرد و طراحی-شهری را به مثابه واکنشی در قبال شکست جنبش معماری مدرن می‌دانند و تکوین و رشد آن را معلول توجه فزاینده جامعه به واقعیت‌های «تجربه انسانی شهر» و به طور کلی معلول واقعیت زندگی بشری تلقی می‌نمایند [۱۷]. بنابر عقیده گروه دیگری از پژوهشگران، نیاز مبرم به رشته طراحی شهری از عدم توفیق حرفه برنامه‌ریزی شهری در ساماندهی شایسته محیط-های مصنوع نشات گرفته است [۱۷]. همچنین شکاف موجود در مرز مشترک مابین حرفه‌های معماری و برنامه‌ریزی شهری، و تلاش در جهت ایجاد پل ارتباطی میان این حرفه‌ها از مهم‌ترین علل و دلایل پیدایش طراحی شهری معرفی شده است [۱۷].

علاوه بر بررسی محتوای متون مرتبط با پژوهش، از طریق ارسال ایمیل به اساتید دانشگاهی استرالیا سعی شد تا چستی وظایف و روند و چارچوب کلی فعالیت‌های طراحان شهری را در DP SEPP<sup>۲</sup> وجود دارد که نوعی نقش خط مشی را در سراسر کشور عمل می‌کند. به عبارت دیگر یک خط مشی جامع و منسجم را برای طراحی مکان‌های مطلوب در سراسر NSW<sup>۳</sup> مشخص می‌کند و از آن با عنوان "مکان‌هایی برای مردم" نیز یاد می‌شود<sup>۴</sup>. در ذیل این خط مشی اسناد راهنمایی نیز در ابعاد و حیطه‌های مختلف تهیه و تدوین شده است که یکی از آن‌ها راهنمای طراحی شهری می‌باشد و شامل پروتکل‌های طراحی-شهری در استرالیا می‌باشد. طراحان شهری نیز در این کشور عمده فعالیت خود را در شرکت‌های معماری حرفه‌ای، معماری منظر و یا برنامه‌ریزی (برنامه‌ریزی شهری، حمل و نقل و غیره) برای دولت ایالتی و یا دولت‌های محلی انجام می‌دهند.

### ۳. مبانی نظری

#### ۳-۱- تولد و شکل‌گیری طراحی شهری

در نهایت با تاسیس اولین دوره آموزشی «طراحی مجموعه‌ها و مراکز شهری»<sup>۷</sup> در سال ۱۹۵۶ میلادی در دانشگاه پنسیلوانیا و در پی تاسیس دوره آموزشی «طراحی شهری»<sup>۸</sup> در سال ۱۹۶۰ میلادی در دانشگاه هاروارد، طراحی شهری به عنوان یک رشته دانشگاهی تولد می‌یابد که البته در طول بیش از یک دهه، طراحی شهری توسط معماران به عنوان «معماری بزرگ»، توسط برنامه‌ریزان شهری به عنوان «بخشی از رشته برنامه‌ریزی» و توسط معماران منظر به عنوان «طراحی محوطه‌های بین ساختمان‌ها» معرفی شد [۱۷].

### ۳-۲- نقش و اهمیت طراحی شهری

اهمیت طراحی شهری در نقشی است که در دگرگونی کلی شهرها ایفا می‌کند؛ از آنجایی که تغییرات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت جدیدی به شهرها بخشیده است، فضای شهری برای سازگاری با شرایط جدید در حال تغییر شکل است و به عبارتی، طراحی شهری ابزار این تغییر شکل است که از این رو اهمیت خاص خود را دارد [۵]. سید محسن حبیبی در یادداشتی در ابتدای کتاب طراحی شهری مفاهیم و جریان‌های معاصر از بنرچی و همکارانش [۱۸]، عنوان می‌کند که از سال‌های هفتاد قرن بیستم میلادی و با به زیر سوال رفتن حاکمیت «اثبات‌گرایی» محض، رویای «هنر ساختن شهر» از نو جان می‌گیرد و این تغییر رویکرد در رویا به تغییر رویکرد در عمل می‌انجامد. وی معتقد است که طراحی شهری به عنوان علم و دانش حرفه‌ای نو و با هویتی مستقل پا به عرصه وجود می‌نهد؛ این دانش بر آن نیست تا شکاف‌های موجود در حوزه‌های معماری، معماری منظر و برنامه‌ریزی شهری را پر کند، این دانش به عنوان دانشی

شکل‌گیری و توسعه آنچه امروز عموماً به عنوان «urban design» شناخته می‌شود، بیش از صد سال به طول انجامیده و با هم‌افزایی میان ۵ گروه اصلی (منادیان، بنیان‌گذاران، پیش‌گامان، توسعه‌دهندگان و بعدها تکامل‌دهندگان) رشد و نمو کرده است [۱۹، ۱۸]. اما به طور رسمی در سال ۱۹۵۳ خوزه لوئی سرت<sup>۵</sup> در کنفرانس انجمن معماران آمریکا<sup>۵</sup> در واشنگتن دی‌سی یک سخنرانی تحت عنوان «طراحی شهری» ایراد کرد [۲۱، ۲۰]. این اولین مورد کاملاً شناخته شده استفاده از این واژه در یک گردهمایی معماری بود و سرت در آن کنفرانس و متعاقب آن از «اجرای طرح‌های بزرگ شهری یعنی: تلفیق شهرسازی، معماری و معماری منظر و ساختن یک «محیط کامل» در مناطق مرکزی شهرها حمایت می‌کند [۲۱، ۲۰].

سه سال بعد در سال ۱۹۵۶ سرت اولین کنفرانس را که منحصرأ به طراحی شهری اختصاص داده شده بود در کمبریج ماساچوست برگزار کرد و به اعتقاد بسیاری از مورخین این کنفرانس زادگاه طراحی شهری به عنوان یک رشته متمایز با تأکید خاص بر روی بازسازی مراکز شهری رو به زوال گردید. سرت در این کنفرانس اظهار داشت «طراحی شهری بخشی از طراحی شهرسازی است که با شکل کالبدی شهر سر و کار دارد» [۲۰] و سپس این شعار را مطرح می‌سازد که "طراحی شهری قبل از هر چیز لازم است به شهر و اهمیت آن در پیشرفت انسان و فرهنگ او باور عمیق داشته باشد" [۲۲]. دانشگاه هاروارد که پیش از این سمیناری در مورد «طراحی شهری» برگزار کرده بود، آن را به عنوان زمینه‌ای معرفی می‌کرد که روی «بیان کالبدی شهرسازی» تأکید نموده و واژه «طراحی شهری» را مترادف با «طراحی مراکز شهری» می‌دانست [۲۰].



جدید که از مقیاس محله تا منطقه شهری را دربرمی‌گیرد، پا به عرصه‌ی وجود می‌گذارد و طراحی شهری محلی می‌شود برای ارتقاء کیفیت مدنی و قلمرو همگانی شهر.

در حقیقت به عقیده گلکار [۱۷]، تعاریف ارائه شده از طراحی-شهری بر حسب دیدگاه افراد، متفاوت است؛ برای بسیاری از معماران، طراحی شهری همان «طراحی پروژه های بزرگ» است، برای برخی مفهوم «زیباسازی عرصه عمومی شهر» را می‌دهد، برای گروه دیگر، طراحی شهری، معنی اعمال «کنترل زیبا شناختی-معماران» در مورد تک بناها را می‌دهد، برای جمعی دیگر طراحی شهری به مفهوم «برنامه‌ریزی طرح کالبدی شهر از همان پله نخست»-همچون برازیلیا- می‌باشد و برای برخی دیگر، طراحی شهری در حقیقت مکتب خاصی از برنامه-ریزی شهری، یعنی مکتب «زیباسازی شهری» است که می-بایست با به‌کارگیری عناصری همچون خیابان‌ها، بلوارها و پارک‌ها، به طرح کالبدی شهر وحدت بخشد. اما مسائل و نیاز-های عدیده جوامع شهری امروز در همه‌جا آنچنان طراحی شهری را می‌طلبد که بتواند تبلور کالبدی-فضائی راه حل‌ها و نیازها را در همه سطوح و همه زمینه‌ها تحقق بخشیده و فضا و کالبد معنی‌دار و هدفمندی برای شهرها پدید آورد [۴].

در تعبیری از حبیبی [۱۸] نیز این‌گونه بیان شده‌است که با تولید فضای شهر، طراحی شهری عملاً در اقتصاد سیاسی فضا نقش بازی می‌کند و با ایجاد امکان برای مصرف فضای شهری، می-تواند بستری برای تجاری شدن فضای شهری به نفع سرمایه باشد یا با ایجاد چرخه‌ی تولید و مصرف فضای شهری، طراحی-شهری ابعاد انسان‌شناسانه و جامعه‌شناسانه شهر را سبب ساز

می‌شود؛ با حضور نیروی‌های شهری سیال و متغیر در فضای شهری، چینش‌های متفاوت از زندگی شهری فراهم می‌شود؛ چینش‌هایی گاه هماهنگ و در اغلب موارد ناهماهنگ، چینش-هایی که زندگی رویدادی را شکل می‌دهند، طراحی شهری در صحنه آرایی این رویدادها نقشی یگانه دارد [۱۸].

مدنی‌پور [۵]، نیز از نقش و اهمیت طراحی شهری و جایگاه این دانش در تغییر شاکله کلی شهرها یاد می‌کند و معتقد است که اهمیت طراحی شهری همانا در تولید فضاهای شهری و انطباق آنها با شرایط جدید شهرهاست [۲۳]. بدین ترتیب نقش یک طراح شهری خلاق و پاسخگو را می‌توان در وهله نخست، درک عناصر محتوایی و فرمال از عرصه عمومی که به خلق و ایجاد مکان پایدار و انسان‌گرا کمک می‌کند و سپس خلق فرم‌های متناسب با خصوصیات و نیازهای آن مکان دانست تا جایی که این نقش امروزه به عنوان دغدغه خاطر کلیه طراحان شهری در سراسر دنیا شناخته می‌شود [۲۴].

به عقیده بحرینی [۴]، نقش فعال طراحی شهری در صورتی تحقق می‌پذیرد که طراحی شهری بتواند خود را با مسائل و واقعیت‌های جامعه نزدیک کرده و به عنوان فعالیتی ارادی، آگاهانه و هدفمند حل مسائل مبتلا به جامعه و ارتقاء کیفی زندگی در شهرها را بطور صریح و جدی مدنظر قرار دهد. حل مسائل دسترسی، ارتقاء کیفیت فضاهای شهری، رفع تنگناهای فضاهای عمومی بر اساس الگوهای رفتاری، حل مسائل زیست محیطی شهرها نظیر آلودگی هوا، کاهش مصرف سوخت های فسیلی، مقاوم کردن شهرها در مقابل خطر زلزله، بالا بردن ایمنی و امنیت در شهر و کاهش بزهکاری، بسط ارتباطات

اجتماعی، و تبلور ارزش‌های مقبول جامعه جهت ایجاد هویت فرهنگی در شهر نمونه‌هایی از اهدافی است که طراحی شهری فعال می‌تواند در جامعه امروزی دنبال کند [۴].

در نهایت می‌توان به این نتیجه رسید که در بین تمام رشته‌های طراحی، طراحی شهری بیشترین تاثیر را بر ماهیت شهرها و زندگی شهری دارد و هر چه قدر هم الگوی پیشنهادی کاربری زمین که توسط برنامه‌ریزان تجویز می‌شود، منطقی و موجه و ساختمان‌ها و ماهیت منظر آن زیبا و مفید باشد، این ترکیب سه بعدی فرم‌ها و فضاها است که به یک شهر شخصیت می‌دهد [۲۵]. بر اساس تعاریف یادشده، دغدغه طراحی شهری تنها مسائل کالبدی و زیبایی‌شناسانه نیست بلکه این حرفه-دانش در افق خود، حل مسائل عمیق‌تر و حیاتی‌تر شهر را مدنظر دارد [۲۶]. همانطور که امین‌زاده و بحرینی [۲۷] نیز بر آن تاکید می‌کنند، مواردی چون توسعه اجتماعی شهر(توانمندسازی اقشار محروم و انسجام اجتماعی)، توسعه اقتصادی(احیا و رونق تجاری شهر)، پایداری زیست محیطی و محیط‌های شهری غنی و سالم(تنوع، ایمنی و امنیت، سرزندگی)، از اهداف مهم طراحی-شهری می‌باشد.

### ۳-۳- خلق هویتی متمایز برای طراحان شهری

در ادبیات حرفه به معنای شغلی است که به آموزش و مطالعه تخصصی قابل توجهی نیاز دارد [۱۵]. طراحی شهری به عنوان یک تخصص فنی-علی رغم رشد سریع آن در دوران اخیر- رشته ای جوان تلقی می‌شود که از عمر آن در مقیاس بین‌المللی تنها چند دهه می‌گذرد. امروزه حوزه طراحی شهری با دربرگیری تئوری، تحقیق و آموزش و به قصد اثرگذاری بر عرصه تجارب

عملی و بهبود آنها، به عنوان یکی از حوزه‌های مهم در کاوش-های فکری به منصفی ظهور رسیده است و هویت حرفه‌ای این حوزه در مراحل اولیه، از طریق پر کردن شکاف‌های موجود در حوزه‌های تثبیت شده‌تری چون معماری، معماری منظر و برنامه‌ریزی شهری تعریف می‌شد که هریک حقوق مالکانه خود را طلب می‌کردند و تاثیر خود بر حیطه عمل طراحی شهری را توقع داشتند [۱۸]. امروزه کنش طراحی شهری در حالی که همچنان از مشارکت معماران، معماران منظر و برنامه‌ریزان شهری بهره‌مند می‌شود، به شدت از مشروعیت بخشی به انگاره‌ای که طراحی شهری را پرکننده خلاءهای موجود در آنها می‌داند، حذر می‌کند که چنین روندی موجب خلق هویتی متمایز برای طراحی شهری شده و در مقیاس‌های مختلف(از یک بلوک، خیابان یا محله شهری گرفته تا مناظر منطقه‌ای و کلانشهری) کاربرد دارد [۱۸].

اما آنچه واضح و آشکار است این است که متاسفانه طراحی-شهری برای تعریف حوزه فعالیت و محدوده دانش خود، در متون جهانی واجد چالش است [۵]. در اروپا و نقاط دیگر، معماری و برنامه‌ریزی شهری همچنان رقیب طراحی شهری-نسبت به امور و فعالیت‌های مربوط به آن از جمله آموزش آن- محسوب می‌شوند و در آمریکای شمالی، علاوه بر معماری و برنامه‌ریزی شهری، سایر حرفه‌ها همچون "معماری منظر" یا حتی "شهرگرایی منظرگرا" نیز عاملی برای بروز تعارضات بسیار در خصوص قابلیت‌ها و ادعاهای مرتبط با طراحی شهری هستند [۲۸، ۱۸]. گلکار [۱۷] بیان می‌کند که یکی از پژوهشگران به نام کوک<sup>۹</sup> بر این عقیده است: "در حالی که صاحب‌نظران در خصوص وجود رشته‌ای به نام طراحی شهری دارای نگرش

واحدی هستند، لیکن سازگاری لازم را در مورد ماهیت و چستی طراحی شهری ندارند<sup>۱۰</sup>. به عبارتی دیگر، طراحی شهری خود یک رشته جامع است که به دلیل عدم شناخت کامل آن و عدم ارائه آموزش بلندمدت و درخصوص حدود صلاحیت وظایف و اختیارات و کار طراحی شهری و تداخل با رشته‌های شهرسازی و برنامه‌ریزی، معماری و عمران گاهی حوزه فعالیت طراح شهری با حوزه فعالیت سایر رشته‌های مذکور اشتباه در نظر گرفته می‌شود [۲۹].

### ۳-۴- وظایف طراحان شهری

درک این نکته مهم است که در حال حاضر هیچ ارگان حرفه‌ای وجود ندارد که تصمیم بگیرد به عنوان یک طراح شهری به چه تخصص و دانشی نیاز دارید یا در برنامه درسی دوره طراحی-شهری چه عناوینی باید باشد، حتی اگر یک دوره دانشگاهی را در «طراحی شهری» بگذرانید، آنچه یاد می‌گیرید به دانشگاهی که انتخاب می‌کنید و تأکید خاص به آن دوره‌ها بستگی دارد [۳۰]. به عقیده «گروه طراحی شهری<sup>۱۰</sup>» یک طراح شهر نیاز به درک وسیعی از شهرها، شهرک‌ها و روستاها و راه‌هایی برای بهبود عملکرد آنها دارد. این نکته شامل مواردی از جمله درک نحوه عملکرد سیستم برنامه‌ریزی، ارزیابی ویژگی‌های یک فضای خاص، چگونگی ایجاد مکان‌هایی برای افراد پیاده و جا-به‌جایی بهتر وسایل نقلیه، چگونگی ایجاد پویایی در مکان‌هایی که طراحی شده‌اند، چگونگی حفاظت از ساختمان‌های تاریخی، چگونگی استفاده از مناظر خاص به بهترین شکل ممکن، تفکر در مورد توسعه سایت‌های کوچک و بزرگ در آینده، چگونگی شیوه درگیر کردن مردم محلی، مطمئن شدن در رابطه با وقوع

حتمی پروژه و در نهایت بررسی راهکارهایی برای مذاکره بهتر و چگونگی تدوین خط مشی و راهنمای طراحی می‌شود [۳۰].

وقتی گروه طراحی شهری شهر نیویورک در سال ۱۹۶۷ کار خود را آغاز کرد، تنها تعداد بسیار معدودی طراح شهری در شهرداری‌ها مشغول کار بودند ولی امروز می‌توان افراد متعددی را دید که با عنوان و پست طراحی شهری در تمام قسمت‌های شهرسازی، کمیسیون‌های نوسازی و مرمت، حمل‌ونقل و تجهیزات و تسهیلات و غیره به انجام وظیفه مشغول‌اند [۴]. در ادارات شهرسازی، قسمت اعظم کار روزانه طراحان شهری را بررسی و مرور طرح‌ها، به خصوص پروژه‌هایی که در منطقه‌بندی به صورت مجموعه پیش‌بینی شده‌اند تشکیل می‌دهند و علاوه بر آن، طراحان شهری در برنامه‌ریزی و طراحی محلات و نواحی خاص نیز شرکت دارند. طراحانی که برای ادارات حفظ آثار باستانی کار می‌کنند مقدار زیادی از وقت خود را صرف بررسی طرح‌ها می‌کنند و یکی از هدف‌های اصلی چنین بررسی‌هایی اطمینان یافتن از این است که طرح‌های پیشنهادی با مقررات و ضوابط مربوط به مناطق تاریخی هماهنگ و منطبق باشند [۴].

طراح شهری می‌تواند علاوه بر کار کردن برای مهندسين مشاور، در موارد دیگری نیز در بخش خصوصی کار کند؛ با پیچیده‌تر شدن کار ساختمان‌سازی و عمران و نیاز بیشتر به پروژه‌هایی که اجزاء، عناصر و فعالیت‌های گوناگونی را در خود جای داده و بنابراین مدت زمان بیشتری برای تهیه و تکمیل آنها لازم است، امکان استفاده از خدمات طراحان شهری در شرکت‌های عمرانی و ساختمان‌سازی بیش از هر وقت وجود دارد. به همین ترتیب شرکت‌های بیمه و سایر موسسات مالی نیز ممکن است از

متون موجود در این رابطه و بررسی اسناد مختلف، به فهرستی از وظایف و مسئولیت‌های کلی طراحان شهری که عمدتاً در کشورهای پیشرفته در حال انجام هستند، رسیده شد که به شرح زیر است:

تخصص و خدمات طراحان شهری در بررسی طرح‌هایی که نیاز به وام دارند، استفاده نمایند [۴].  
در قسمت زیر نیز با بررسی سایت‌های کاربایی مختلف که مخصوص طراحی شهری هستند و همچنین تحلیل محتوای

- استفاده از خلاقیت برای ایجاد یا بازسازی محیط‌هایی که در آن زندگی و کار می‌کنیم
- طراحی فضاهای ساخته‌شده: از کل شهرها و محله‌ها گرفته تا خیابان‌ها و میدان‌ها
- مشاوره در زمینه طراحی پروژه‌های توسعه و بازسازی
- تحقیق و تجزیه و تحلیل مکان‌ها و افراد: درک زمینه فیزیکی، سیاسی، اقتصادی، فضایی و روانی مکان‌هایی که با آنها سروکار دارید و افرادی که از آنها استفاده می‌کنند و در آن مکان حضور دارند
- تحت تاثیر قرار دادن مردم با استفاده از مهارت‌ها و دانش خود برای کمک به دیگران در تصمیم‌گیری بهتر و آموزش آنها برای ایجاد مکان‌های موفق
- توسعه رهنمودها و خط‌مشی‌های مربوط به محیط ساخته شده
- تهیه اسناد راهنمای طراحی شهری در تمامی مقیاس‌ها
- مشاوره جامعه: کمک به مردم برای مشارکت در برنامه‌ریزی و طراحی محله‌های خود
- نمایش گرافیکی: از طراحی و ترسیم فنی تا استفاده از آخرین فناوری‌ها در تجسم و طراحی خلاقانه و نوآور به کمک رایانه‌ها
- توسعه، احیاء یا بازسازی یک منطقه
- پرداختن به مسائل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی از سطح محلی تا منطقه‌ای. به عنوان مثال در طراحی یک محله جدید ممکن است لازم باشد چگونگی تاثیر آن را بر حیات وحش و محیط زیست در نظر بگیرید و یا بررسی اینکه تغییرات چگونه می‌تواند بر الگوهای ترافیکی جوامع مجاور تاثیر بگذارد. همچنین از طریق تجزیه و تحلیل فضا می‌توان نیازهای افراد ساکن در فضا را درک کرد و متناسب با آن طراحی کرد
- بررسی و تجزیه و تحلیل قطعات و ساختمان‌ها و ارائه توصیه‌هایی در جهت توسعه‌های آینده
- طراحی انواع فضاها (ارائه طرح‌های کاملاً جدید و یا اصلاح و مرمت فضاهای موجود). این فضاها می‌توانند خیابان‌های کوچک، پارک‌ها، میادین و حتی تا شهرهای بزرگ، مناطق مسکونی و شهرها را شامل شوند
- کار بر روی پروژه‌های متنوعی مانند فرودگاه‌ها و بیمارستان‌ها
- برقراری ارتباط مناسب با مردم، معماران، برنامه‌ریزان، سیاستمداران و حتی جوامع محلی
- بررسی و کسب اطمینان خاطر برای پیروی از سیاست‌ها و اسناد راهنما و اجرای دقیق آنها
- تولید انواع طرح‌های جامع و مطالعات مربوط به ظرفیت‌سنجی

ماخذ: برگرفته از سایت‌های کاربایی برای طراحان شهری، [۳۱-۳۷]

ارشد طراحی شهری در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی افتتاح گردید [۲۲]. در سال‌های اخیر نیز در بیش از ده دانشگاه دولتی در تهران و سایر شهرستان‌ها مانند علم-و صنعت، تربیت مدرس، هنر تهران، علامه طباطبائی، تربیت

**۳-۵- شکل‌گیری و جایگاه طراحی شهری در ایران**  
پیشینه آموزش طراحی شهری در ایران به سال ۱۳۵۰ و در قالب گرایش طراحی شهری دوره کارشناسی ارشد شهرسازی دانشگاه تهران برمی‌گردد و پس از آن در سال ۱۳۷۱ دوره کارشناسی

معلم شهید رجائی، شیراز، هنر اصفهان و .... در حال تدریس است.

با توجه به اینکه در ایران حرفه و رشته طراحی شهری به مفهوم امروزی آن، سابقه چندان طولانی ندارد و تنها ۵۰ سال از شکل‌گیری و معرفی آن می‌گذرد، و همچنین به‌خاطر ماهیت میان‌رشته‌ای بودنش، دائماً در حال تلاش برای یافتن جایگاه و موقعیت مستقل و ویژه خود در جامعه حرفه‌ای می‌باشد. اما علیرغم تلاش‌های بسیاری که در این زمینه از سمت متخصصان و حرفه‌مندان طراحی شهری شده است، نتایج مطلوبی عاید نشده؛ در کشور ما هنوز بر سر موقعیت طراحی شهری و اینکه آیا این دانش پیش از بقیه دانش‌ها و یا پس از آنها وارد تهیه پروژه می‌شود اختلاف نظرهایی وجود دارد و هنوز مدیران متخصص ما به تمامی بر ماهیت واقعی دانش طراحی-شهری تسلط ندارند و به جای تسری مسائل مربوط به طراحی-شهری در تمام بخش‌ها، به دنبال تعیین مکانی خاص و متمایز برای آن در مراحل پروژه هستند و در بسیاری موارد جایگاه آن را تنها در پروژه‌های طراحی شهری (برای مثال طراحی میدان، خیابان و جز اینها) می‌دانند؛ در حالی که طراحی شهری در تمامی مقیاس‌ها حضور دارد و از کلان‌ترین برنامه‌ها تا فضاهای جزء را در بر می‌گیرد [۳۸].

در دهه‌های گذشته گرایش به طراحی شهری با اقبال فزاینده‌ای در ایران روبه‌رو بوده است و طی این دوره، به رغم ابهام در جایگاه قانونی و متولی رسمی طراحی شهری در کشور، دستگاه‌ها و سازمان‌های متعددی با عقد قراردادهای گوناگون مسئولیت تهیه انواع پروژه‌ها را به طراحان شهری (شرکت‌های مهندسی

مشاور، سازمان‌های مسکن و شهرسازی، شرکت‌های عمران و بهسازی، سازمان زیباسازی شهرداری تهران، شهرداری‌ها، سازمان نوسازی شهر تهران، شرکت توسعه شهرهای جدید و ....) واگذار کرده‌اند [۳۹]. با وجود تعداد قابل توجهی از قرارداد-هایی که تاکنون در مورد پروژه‌های طراحی شهری منعقد شده-است، هنوز چارچوب مرجع یا الگوی عملیاتی همسانی برای تدوین ابزارهای گوناگون هدایت و کنترل توسعه کالبدی وجود ندارد که کارفرمایان و طراحان بتوانند به طور نظام‌مند از آن استفاده کنند و چنانچه قرار باشد استفاده از دانش طراحی شهری در جهت هدایت و کنترل کالبدی شهرهای کشور به صورت نهادینه درآید، تهیه و پیشنهاد الگوهای عملیاتی جامع و متکی بر مطالعات نظری و تجارب اجرایی پشتیبان ضرورت تام می‌یابد [۳۹].

اما یکی از موانعی که موجب عدم رشد و شناخت دقیق جایگاه طراحان شهری در کشور ما شده است این موضوع می‌باشد که مدیران و تصمیم‌گیران، هنوز بر ضرورت دانش طراحی شهری و اهمیت ارتقای کیفی شهرهایمان برای خود شهروندان و رقابت در عرصه جهانی پی‌نبرده‌اند و از مزایای اقتصادی و سیاسی آن به‌طور کامل آگاه نیستند [۳۸]. اینک برنامه‌ریزان و طراحان-شهری به این حقیقت دست یافته‌اند که هدف نهایی هر نوع برنامه‌ریزی و طراحی شهری کمک به بالا رفتن کیفیت زندگی در مسیر توسعه پایدار، رفاه و عدالت اجتماعی است و دانش طراحی شهری دانشی در کنار سایر علوم شهری است که می‌باید توانایی برقراری ارتباط و همکاری با دیگر دانش‌های مداخله‌گر شهری را داشته باشد و طراحی شهری می‌تواند به ریزترین

جزئیات شهری در مقیاس خرد تا دخالت در کلان‌ترین سطوح مدیریتی در جنبه‌های کیفی آن بپردازد [۳۸].

#### ۴. روش شناسی

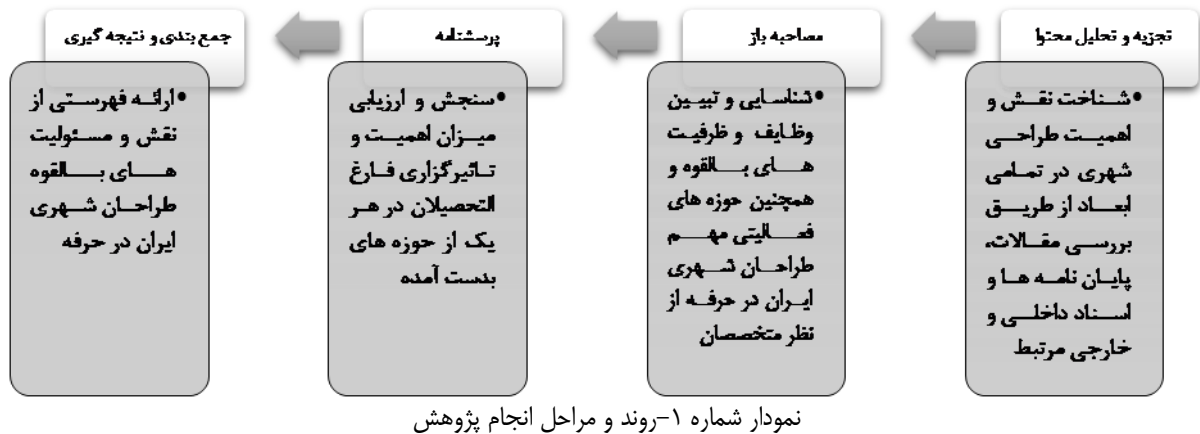
در این پژوهش برای رسیدن به پاسخ سوال چستی نقش و مسئولیت‌های بالقوه طراحان شهری ایران در حرفه ابتدا با روش تحلیل محتوا و مروری بر متون نظری به بررسی و شناخت نقش و اهمیت طراحی شهری و جایگاه آن در حرفه پرداخته شد. در گام بعدی از طریق مصاحبه باز با ۱۰ نفر از اساتید، متخصصین و حرفه‌مندان طراحی شهری در ایران، و طرح این دو سوال که «به نظر شما فارغ‌التحصیلان طراحی شهری ایران در حال حاضر در چه حوزه‌هایی می‌توانند فعالیت داشته باشند و همچنین چه نقش و مسئولیت‌هایی را در حرفه می‌توانند انجام دهند که تا به حال به آن کمتر توجه شده است؟» سعی در شناسایی و تبیین حوزه‌های کلی فعالیتی و پس از آن نقش و مسئولیت‌های بالقوه و ظرفیت‌های نهفته طراحان شهری ایران در حرفه شده است که در نهایت از طریق تحلیل تفسیری مصاحبات انجام شده و دسته‌بندی پاسخ‌ها و حذف داده‌های تکراری، یک چارچوب نهایی که شامل ۸ حوزه فعالیتی کلان و ۲۰ مورد نقش و مسئولیت بالقوه جهت معرفی حوزه‌های عمل و فعالیت فارغ‌التحصیلان طراحی شهری ایران در حرفه می‌باشد، به‌دست آمد. تمامی این مصاحبات در مدت زمان ۱۵ الی ۶۰ دقیقه صورت گرفته‌است و انتخاب افراد به گونه‌ای بوده که از تمامی جایگاه‌ها که شامل محیط‌های آکادمیک و دانشگاهی (اساتید طراحی-شهری)، دفاتر مهندسی مشاور (مدیران و کارشناسان فعال)، سازمان‌های دولتی و غیردولتی (مانند شهرداری و زیباسازی) و

دفاتر فنی مربوط به آن، انجمن طراحان شهری ایران، سازمان نظام مهندسی و ... می‌باشند، حداقل با یک الی دو متخصص صاحب‌نام مصاحبه شده و نظر متخصصین در تمامی حیطه‌ها (آکادمیک و غیرآکادمیک) در نظر گرفته‌شود. علاوه بر آن پس از تبیین حوزه‌های فعالیتی و به‌دنبال آن نقش و مسئولیت‌های بالقوه، در گام آخر با ارسال لینک آنلاین پرسشنامه به مدت یک‌ماه در گروه‌های تخصصی طراحی شهری و معماری-شهرسازی در نهایت با پاسخگویی تصادفی ۳۴ نفر به پرسشنامه (که جامعه آماری آن را تمامی افراد مشغول به کار در حوزه طراحی شهری و همچنین حرفه‌مندانی که متخصص در سایر گرایش‌های مرتبط با طراحی شهری مانند معماری هستند اما به نحوی در حیطه کاری طراحی شهری مشغول به کار می‌باشند و یا دارای سابقه کاری چندین ساله در حرفه‌ی طراحی-شهری بوده‌اند، تشکیل داده‌است)، هر یک از ۸ حوزه‌های فعالیتی بدست آمده در مرحله قبل به نظرسنجی گذاشته شد تا از نظر افراد میزان تاثیرگذاری طراحان شهری در هر یک از حوزه‌ها مشخص شود. در نهایت نیز به صورت کاملاً توصیفی فهرستی از این نقش و مسئولیت‌های بالقوه ارائه شده است.

آنچه در روند انجام این پژوهش قابل ذکر است این است که با توجه به ماهیت کیفی آن و همچنین عدم وجود هرگونه مبانی نظری و چارچوب از قبل مشخص شده‌ای، سعی شده است با استفاده از ابزارهایی از جمله تحلیل محتوا و همچنین مصاحبه عمیق و جمع‌آوری پرسشنامه از اساتید و متخصصین طراحی-شهری در حرفه، به ارائه نتایجی توصیفی و طبقه‌بندی شده در این راستا پرداخته شود که تماماً حاصل بحث، برداشت و نتیجه-گیری پژوهشگران در این زمینه از مصاحبه با صاحبان نام در

حوزه طراحی شهری بوده و لازم به ذکر است همانطور که در ابتدای پژوهش نیز بیان شد، هدف نهایی از این پژوهش تبیین و معرفی نقش و مسئولیت‌های بالقوه (ظرفیت‌های بالقوه) فارغ-

التحصیلان طراحی شهری ایران در حرفه بوده است و نه وظایف و مسئولیت‌های بالفعل آن‌ها.



## ۵. یافته‌های پژوهش

### ۵-۱- نهادهای مرتبط با طراحی شهری در ایران

در حالت کلی فارغ‌التحصیلان طراحی شهری در ایران پس از اتمام دوره تحصیلی خود می‌توانند در هر کدام از سازمان‌های دولتی، خصوصی یا شخصی، غیر دولتی یا عمومی و همچنین سازمان‌های مردم‌نهاد مشغول به کار شوند و متناسب با ساختار هر کدام از نهادهای مربوطه نقش خود را در جهت افزایش و ارتقا کیفیت فضاهای شهری، اجرای طرح‌های توسعه شهری از مقیاس کلان تا طراحی جزئیات فضاها، سیاست‌گذاری و همچنین آموزش و تربیت نیروهای متخصص ایفا کنند.

در جدول زیر سعی شده است با یک نگاه جامع و همه‌جانبه به معرفی تمامی نهادهایی که به طور مستقیم و یا غیر مستقیم با طراحان شهری در ارتباط هستند و به نوعی در ساختار مدیریتی و تشکیلاتی خود نیاز به نیروی متخصص طراح شهری دارند، نام

برده شود. همچنین نوع ساختار مدیریتی هر کدام بر حسب چهار دسته کلی مدیریتی نام برده و موجود در ایران یعنی نهادهای خصوصی، نهادهای دولتی، نهادهای عمومی یا غیر دولتی و همچنین نهادهای مردمی یا همان مردم‌نهاد تفکیک شده است.

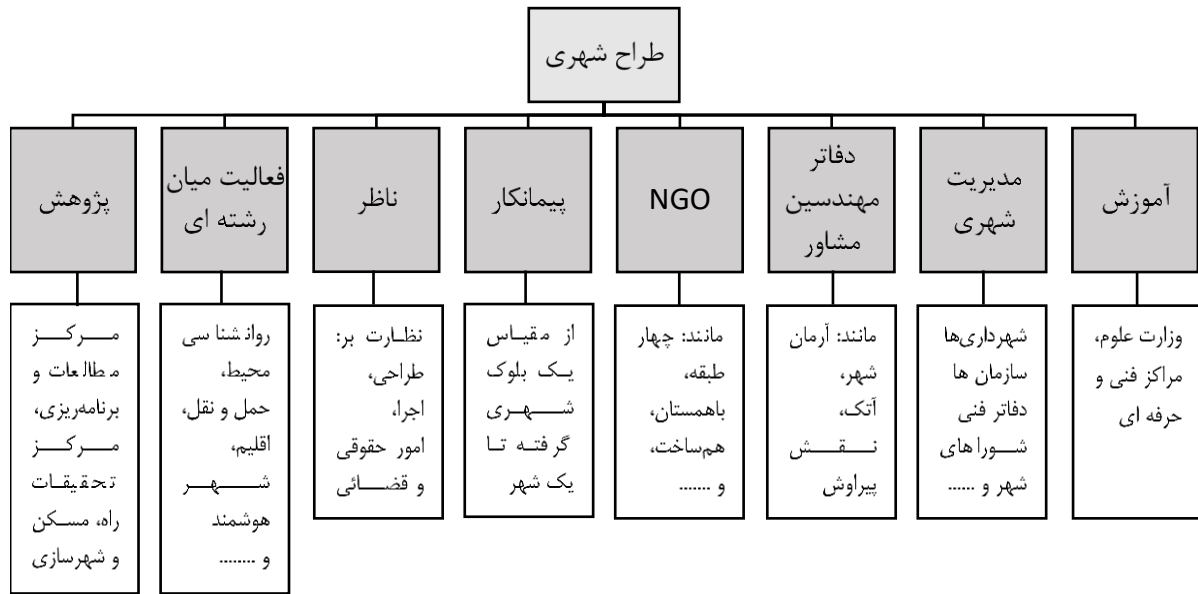
جدول شماره ۲- نهادهای مرتبط با حرفه طراحی شهری در ایران، ماخذ: نگارندگان

نهادهای دولتی	نهادهای خصوصی	نهادهای عمومی / غیردولتی	نهادهای مردم نهاد
<ul style="list-style-type: none"> <li>• وزارت راه و شهرسازی</li> <li>• میراث فرهنگی</li> <li>• وزارت علوم</li> <li>• استانداری</li> <li>• سازمان فنی و حرفه ای</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• دفاتر مهندسیین مشاور معماری و شهرسازی</li> <li>• شرکت های مادر تخصصی</li> <li>• شرکت های عمران شهرهای جدید</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• شهرداری</li> <li>• معاونت شهرسازی و معماری</li> <li>• سازمان مشاور فنی و مهندسی</li> <li>• سازمان نظام مهندسی</li> <li>• سازمان زیباسازی</li> <li>• سازمان نوسازی</li> <li>• دفاتر فنی فرمانداری، بخشداری، دهیاری</li> <li>• کانون کارشناسان دادگستری</li> <li>• بنیاد مسکن</li> <li>• شورای شهر</li> <li>• دفاتر تسهیلاتی</li> <li>• سازمان مشاور فنی و مهندسی شهرداری</li> <li>• مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران</li> <li>• مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• NGO</li> </ul>

## ۵-۲- انواع فعالیت‌های طراحان شهری در ایران

پس از مصاحبه و جمع‌بندی نظرات اساتید و متخصصین طراحی شهری در ایران و همچنین تحلیل محتوای مصاحبات و دسته‌بندی آن‌ها دریافت می‌شود که به طور کلی حوزه عمل و فعالیت یک طراح شهری در ایران را می‌توان در هشت دسته کلی آموزش، مدیریت شهری، مهندسیین مشاور، NGOها، ناظر، پیمانکار، فعالیت‌های میان رشته‌ای و پژوهش در حوزه‌های شهری، در نظر گرفت که هر کدام به صورت خاص شامل وظایف و مسئولیت‌های جداگانه و مخصوص به خود می‌شوند.





نمودار شماره ۲ - حوزه‌های فعالیتی طراحان شهری در ایران، ماخذ: نگارندگان

شهری قرار داشته که یک طراح شهر می‌تواند در هر یک از آن‌ها بسته به نوع نهاد، وظایف و مسئولیت‌های تخصصی انجام دهد. لازم به‌ذکر است که بیشتر این وظایف در این سازمان‌ها حالت دستوری، تصمیم‌گیر و مدیریتی داشته و عموماً برای طراحی و اجرای طرح‌های خود از دفاتر مشاور و یا شرکت‌های مادر تخصصی کمک گرفته می‌شود.

**۲-۳-۵- دفاتر مهندسین مشاور:** طراحان شهری در این دسته می‌توانند به صورت شخصی و یا خصوصی به همراه معماران و یا متخصصین مرتبط دیگر، دفاتر مهندسین مشاور معماری و شهرسازی راه‌اندازی کنند و با هماهنگی و به پیشنهاد شهرداری‌ها و سازمان‌های مربوطه، اقدام به تهیه طرح‌های توسعه شهری در مقیاس‌های مختلف (از جمله طرح‌های ارتقاء کیفیت محیط، طرح‌های جامع شهری، طرح‌های تفصیلی و ...) کنند. کار در دفاتر مهندسین مشاور خود می‌تواند شامل دو دسته

**۲-۳-۵- آموزش:** با توجه به نمودار فوق می‌توان گفت یکی از وظایف طراحان شهری آموزش و تدریس می‌باشد که عموماً در حیطه کاری وزارت علوم (دانشگاه‌های آزاد، دولتی و یا غیر انتفاعی) و یا مراکز فنی‌حرفه‌ای قرار می‌گیرند. منظور از بحث آموزش در طراحی شهری صرفاً تدریس مباحث نظری و یا عملی (کارگاه‌ها) در مراکز آموزشی نمی‌باشد بلکه می‌توان آموزش انواع نرم‌افزارهای کاربردی در این حوزه و همچنین تهیه و تدوین اسناد، مقالات علمی پژوهشی و همچنین تالیف و ترجمه کتب معتبر را نیز جزو وظایف آموزشی طراحان شهری دانست.

**۲-۳-۵- مدیریت شهری:** نهادهایی مانند شهرداری‌ها، سازمان‌های زیباسازی و نوسازی، دفاتر فنی شهرداری‌ها، شوراهای شهر، سازمان مشاور فنی و مهندسی شهرداری‌ها، استانداری، دفاتر خدمات شهری و .... همگی در دسته مدیریت

می‌شوند اما همواره در اجرا و همچنین پیشبرد امور خود زیر نظر دولت بوده‌اند و نیاز به کسب مجوز از نهادهای رسمی برای اجرای طرح‌ها و اقدامات خود دارند.

#### ۵-۲-۴-NGO

سازی می‌باشد و به همین خاطر کمتر شرکت یا افرادی هستند در ایران که به عنوان یک پیمانکار پروژه نقش ایفا کنند. اما آنچه واضح و قابل توجه است این نکته می‌باشد که اگر طراح علاوه بر طراحی به عنوان پیمانکار پروژه نیز باشد، به دلیل عدم ایجاد مغایرت در طرح و اجرا، می‌توان آن را یک پروژه موفق پیش‌بینی کرد.

**۵-۲-۶-ناظر:** طراحان شهری به عنوان یک ناظر می‌توانند در سه حوزه‌ی طراحی، اجرا و همچنین مباحث حقوقی مربوط به شهرسازی که نیازمند آشنایی با حقوق و قوانین شهری می‌باشد، ایفای نقش کنند. به عنوان مثال یک طراح شهری می‌تواند به عنوان ناظر اجرا باشد که بیشتر در این قسمت مباحث حقوقی و قانونی مدنظر قرار می‌گیرد.

**۵-۲-۷-فعالیت‌های میان رشته‌ای:** آنچه در سال‌های اخیر برای طراحان شهری به یک چالش و امتیاز خوب در موقعیت حرفه‌ایشان بدل شده است، فعالیت در حوزه‌های میان-رشته مرتبط با امور شهری و طراحی شهری می‌باشد. به عنوان مثال طراحان شهری می‌توانند با طراحی استارت‌آپ‌های شهری گامی در راستای کاهش معضلات موجود در شهر بردارند و یا می‌توانند با افزایش مهارت خود در مباحث اقلیمی و زیست-محیطی و نرم‌افزارهای شبیه‌سازی مربوط به آن‌ها، به پایداری

کلی سیاست‌گذاری و طراحی شود که هر کدام نیازمند تخصص و مهارت خاص خود بوده و می‌تواند موقعیتی ویژه را برای فارغ-التحصیلان طراحی شهری ایجاد کند. اما لازم به ذکر است که دفاتر مهندسی مشاور با وجود اینکه نوعی نهاد خصوصی تلقی

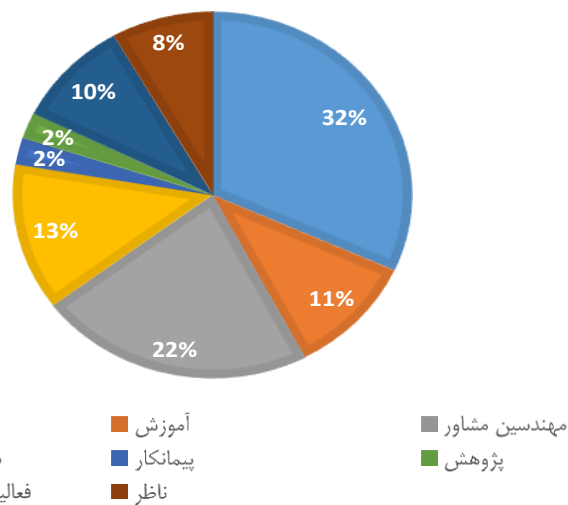
**11:** به این نوع از نهادها، سازمان‌های مردم نهاد یا مردمی گفته می‌شود که توسط افرادی حقیقی و حقوقی غیر حکومتی و به صورت کاملاً داوطلبانه، انسان‌دوستانه و به صورت عام‌المنفعه شکل می‌گیرند. وظیفه اصلی طراحان شهری در سازمان‌های مردم‌نهاد انجام کنشگری‌های مختلف در تمامی ابعاد از جمله اجتماعی، مدیریتی، فرهنگی و غیره است که بیشتر با نگاهی انتقادی به مسائل شهری در جهت آگاهی رسانی عمومی به افراد، می‌توانند ایفای نقش کنند و مسئولیت اجتماعی خود را در قبال مردم و این رشته انجام دهند. از دیگر وظایف و مسئولیت این نهادها نیز می‌توان به اظهار نظر و پیشنهاد راهکارهای مناسب در مسائل و چالش‌های مختلف جامعه، حق دادخواهی در مراجع قضایی و شوراهای حل اختلاف، انتشار نشریات، تسهیل اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های دستگاه‌های دولتی، عمومی و سازمان‌های بین‌المللی از طریق توافق و تفاهم با آنها و غیره اشاره کرد.

**۵-۲-۵-پیمانکار:** یک طراح شهر می‌تواند همانند معماران وظیفه اجرای پروژه را نیز بر عهده بگیرد و پس از ارائه طرح و طراحی پروژه، توسط تیم اجرایی خود آن را پیاده‌سازی کند. انجام این نوع فعالیت در حوزه‌ی شهرسازی و خصوصاً طراحی-شهری نسبت به حوزه معماری بسیار کمتر انجام می‌شود و دلیل آن هم بزرگ مقیاس بودن نوع پروژه‌ها نسبت به ساختمان-

زیست‌محیطی شهرها کمک کنند. از نمونه‌های دیگر نیز فعالیت در مباحث روانشناسی محیطی، شهرهوشمند، تبلیغات شهری، نورپردازی شهری و..... می‌باشد. این دسته از فعالیت‌ها صرفاً بسته به خلاقیت و علاقه یک طراح شهر به موضوعات و گرایش‌های مرتبط با شهر بوده و با استفاده از خلاقیت و نوآوری در نوع اجرا و خلق آن‌ها می‌تواند مورد توجه و حمایت بسیاری از سازمان‌ها و ارگان‌های ذی‌ربط قرار گیرد و در عین حال سود-آوری خوبی را برای فرد داشته باشد.

۵-۲-۸- پژوهش: طراحان شهری می‌توانند به عنوان پژوهشگر نیز به انجام مطالعات و پژوهش‌های مرتبط و مورد

نیاز با شهر بپردازند و به نوعی به ارتقا کیفیت اسناد و کتب تدوین شده در این راستا کمک کنند. دو سازمان مهم و اصلی در این حوزه که طراحان شهری در آن می‌توانند مشغول به انجام پژوهش شوند، یکی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران (بخش معماری و شهرسازی) و دیگری مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی (حوزه پژوهش معماری و شهرسازی-بخش برنامه‌ریزی و طراحی شهری) می‌باشد. لازم به ذکر است که این دو سازمان به ترتیب تماماً زیر نظر شهرداری و سازمان راه و شهرسازی بوده و تمامی پژوهش‌های انجام شده توسط متخصصین، در راستای بهبود عملکرد و ارتقاء کیفیت فعالیت-های آن‌ها می‌باشد.



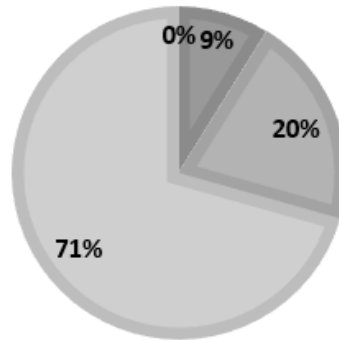
نمودار شماره ۳- نتیجه نظرسنجی از متخصصین در رابطه با بیشترین میزان اثرگذاری طراحان شهری در حوزه‌های فعالیتی مختلف، مآخذ: نگارندگان

می‌توان به دو دسته کلی طراح و سیاست‌گذار نیز تقسیم کرد. به همین جهت در پرسشنامه تدوین شده، از پاسخ‌دهندگان میزان

علاوه بر موارد و معرفی حوزه‌های فعالیتی بالا، همانطور که گلکار نیز در مقاله خود بیان می‌کند، فعالیت طراحان شهری را

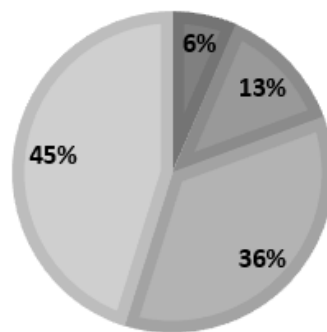
کمرنگ شدن نقش و جایگاه طراحان شهری در حیطه‌های طراحی و سیاست‌گذاری و همچنین کیفیت فضاهای در حال توسعه شهرها در آینده دانست.

نقش طراحان شهری در این دو حوزه (طراحی و سیاست‌گذاری) نیز مورد سوال قرار گرفت که نتایج آن در دو نمودار شماره ۴ و ۵ قابل مشاهده است و می‌توان آن را زنگ خطری در جهت



کم متوسط زیاد خیلی زیاد

نمودار شماره ۴- میزان نقش طراحان شهری در سیاست‌گذاری مباحث شهری، ماخذ: نگارندگان



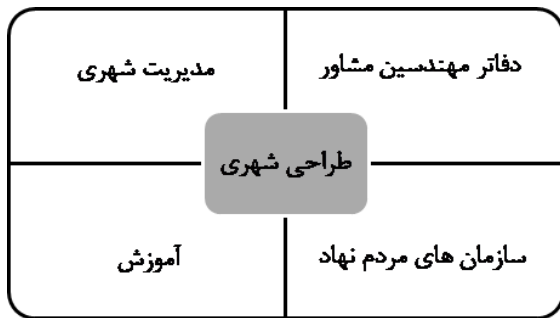
کم متوسط زیاد خیلی زیاد

نمودار شماره ۵ - میزان نقش طراحان شهری در طراحی فضاهای شهری، ماخذ: نگارندگان

تاثیرگذارتر می‌باشند. آن حوزه عبارتند از: مدیریت شهری، دفاتر مهندسی مشاور، آموزش و سازمان‌های مردم نهاد (NGO). اما آنچه جای بحث و تامل دارد این امر می‌باشد که چرا طراحان شهری ایران به نسبت دیگر گرایش‌ها کمتر جایگاهی را در حوزه‌های نام برده دارند. به عنوان مثال در برخی

## ۶. بحث و نتیجه‌گیری

طبق بررسی مصاحبات انجام شده و نتایج پرسشنامه‌ها همانطور که در نمودار شماره ۶ نیز نشان داده شده است، از نظر متخصصین از میان ۸ حوزه فعالیتی بیان شده در بخش یافته‌های پژوهش، ۴ حوزه فعالیتی به نسبت دیگر حوزه‌ها مهم‌تر و



نمودار شماره ۶- مهم‌ترین حوزه‌های فعالیتی طراحان شهری از نظر افراد، ماخذ: نگارندگان

آنچه در این پژوهش به واسطه مصاحبه با متخصصین مرتبط با حوزه طراحی شهری به آن پی برده شد یافتن طیف وسیعی از نقش و مسئولیت‌هایی است که به نوعی می‌توان به عنوان ظرفیت‌های بالقوه طراحان شهری در حرفه از آن یاد کرد. ضرورت بیان و اجرای هریک از این مسئولیت‌ها در میزان اهمیتشان در راستای افزایش کیفیت طراحی مطلوب شهرها می‌باشد. به همین جهت سعی شده است تا به صورت خلاصه و کلیدی، نتیجه و جمع‌بندی تمامی مصاحبات صورت گرفته در همین راستا در جدول شماره ۳ به نمایش گذاشته شود و همچنین در ستونی مجزا میزان تحقق‌پذیری و یا همان بالفعل و بالقوگی هر کدام را در ایران از نظر متخصصین در سه طیف کم، متوسط و زیاد بیان شود. به نوعی این پژوهش می‌تواند معرفی-نامه‌ای باشد برای شناخت دقیق‌تر جایگاه، ظرفیت‌های بالقوه و موقعیت‌های شغلی طراحان شهری در حرفه و نقش به‌سزایی که در تمامی ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، زیست‌محیطی و سیاسی می‌توانند ایفا کنند و ذکر این نکته مهم است که طراحان شهری همواره در تلاش‌اند که با همکاری و مشارکت سایر حوزه‌ها و رشته‌ها از جمله اقتصاد، جغرافیا، علوم اجتماعی و غیره، محیطی باکیفیت‌تر جهت حضورپذیری هرچه بیشتر افراد

از دفاتر مهندسين مشاور معماری و شهرسازی، نیروی متخصص طراحی شهری وجود ندارد. در حوزه مدیریت شهری نیز همچنان که مشاهده می‌شود و از مصاحبه‌ها با افراد مربوطه دریافت شده‌است، این گونه نشان می‌دهد که تعداد طراحان شهری استخدام شده در دستگاه‌های دولتی و غیردولتی از جمله شهرداری‌ها پایین می‌باشد و برخی تصمیمات مهم و حساس مربوطه را افرادی با تخصص‌های غیرمرتبط می‌گیرند و به همین خاطر است که می‌توان گفت جایگاه طراحان شهری در سیستم مدیریت شهری ایران مغفول مانده است.

نکته دیگر جایگاه سازمان‌های مردم نهاد می‌باشد. متأسفانه در ایران علی‌رغم اهمیت بالای این حوزه فعالیتی، کمتر سازمان‌هایی وجود دارند که در حوزه طراحی شهری به صورت ویژه فعالیت داشته باشند. سازمان‌های مردم نهاد می‌توانند بهترین فرصت برای طراحان شهری جهت برقراری نوعی ارتباط و آگاهی‌رسانی به مردم و افزایش مشارکت آن‌ها در پروژه‌های تعریف شده باشد. به عبارتی این نوع سازمان‌ها می‌توانند پل ارتباطی میان مسئولین و مردم باشند. اما نکته‌ی مهم آن است که چرا با وجود آگاهی از میزان اهمیت و نقش این دست از حوزه‌های فعالیتی تنها شاهد تعداد اندکی نهادهای فعال در این حوزه هستیم. برخی از NGO های فعال دلایل این مساله را عدم به رسمیت شناختن آن‌ها، عدم همکاری و مشارکت از سمت دستگاه‌های دولتی و غیردولتی و همچنین عدم اعتماد مردم به آن‌ها در برخی موارد عنوان می‌کنند که همین مسائل و مشکلات منجر به سرخوردگی و ناامیدی فعالان این عرصه شده است و کمتر افرادی تمایل به فعالیت داوطلبانه در این سازمان‌ها دارند.

جهت برقراری نوعی ارتباط مسالمت‌آمیز با یکدیگر، شناخت کمبودها و کاستی‌های موجود و در نهایت به‌کارگیری خلاقیت و نوآوری در جهت بهبود وضعیت شهرها می‌باشد.

اما قبل از ارائه نقش و مسئولیت‌ها، ذکر دو نکته لازم و ضروری می‌باشد؛ اول آنکه همواره در نظام آموزش عالی تا حد ممکن محتوای دروس ارائه‌شده کاملاً منطبق با نیاز دانشجویان در بازار کار حرفه‌ای باشد، به عبارت دیگر دانشجویان می‌توانند در خلال یادگیری مباحث نظری و تئوریک طراحی، اصول فنی و اجرایی، قوانین و مقررات و به طور کلی مسائل مربوط به حوزه اجرایی را نیز فرا بگیرند. دوم آنکه ورودی و پذیرش دانشجویان در انطباق با نیاز جامعه باشد. اخذ دانشجویان بیش از حد نیاز نیز می‌تواند موجب اتلاف منابع ملی، بیکاری و سرخوردگی دانش‌آموختگان شود.

در فضاهای شهری و یا در مقیاس کلان، شهری قابل سکونت برای ساکنین طراحی و ایجاد شود.

علاوه بر موارد بیان شده، در آخر نکته‌ای که می‌تواند به یک طراح‌شهر به ارتقاء هر چه بیشتر نقش و جایگاه خود در حرفه کمک کند، به‌کارگیری خلاقیت و همچنین نگرشی همه‌شمول و یا به عبارتی جامع‌نگر به مسائل شهری است. این عبارت بدین معناست که طراحان‌شهر می‌توانند با استفاده از نوآوری و خلاقیت در کار خود و آگاهی از کمبودها و کاستی‌های موجود در رابطه با این حوزه در ایران، فعالیت‌هایی مولد و خودساخته‌ای را شکل دهند. به عنوان مثال می‌توان با طراحی استارت‌آپ‌های نوین در جهت کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی و همچنین ارتقاء هوشمندسازی شهرها، گام برداشت. پس در نتیجه آنچه برای طراحان‌شهری در حرفه مهم است افزایش آگاهی نسبت به ساختار و ماهیت حوزه‌های مرتبط و شناخت نقش موثر خود در

جدول شماره ۳- وظایف و مسئولیت‌های طراحان شهری ایران در حرفه، ماخذ: نگارندگان

میزان تحقق پذیری در ایران از ابتدا تا کنون	مسئولیت‌های طراحان شهری	نقش طراحان شهری
متوسط	طراحی پیاده‌راه، میدان شهری (میدانگاه)، فضای مکت، پاتوق‌های جمعی و.... طراحی فضاهای رویدادمدار و تعاملی طراحی فضاهای همه‌شمول، سرزنده و ایمن طراحی فضاهای همخوان با بافت قدیمی و تاریخی موجود	(۱) طراحی فضاهای شهری
متوسط	مشاوره در زمینه درخواست‌های توسعه طرح‌های شهری به مدیران و سیاست‌مداران آماده‌سازی بیانیه‌هایی به عنوان نمونه برای توجیه طرح‌های شهری به مدیران به عنوان مشاور در کمیسیون‌های تصمیم‌گیری مراجع قانونی نظیر شورای عالی شهرسازی و معماری، کمیسیون‌های مجلس، شورای اسلامی شهرها	(۲) مشاوره به مدیران شهری
زیاد	تحلیل‌های رفتاری، بصری، ادراکی و منظر ذهنی ارزیابی تأثیرات سوء و یا مثبت پروژه‌های شهری بر ابعاد مختلف انجام مطالعات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی حاکم بر پروژه‌ها	(۳) محقق و پژوهشگر در شناخت ابعاد مختلف پروژه‌های شهری

	معرفی و گسترش علوم جدید و مرتبط با طراحی شهری	
	معرفی رویکردها و راه‌کارهای نوین شهری (مانند ارتباط فناوری با شهر)	
کم	انجام اقدامات کنشگری نسبت به مسائل شهری در رسانه‌های جمعی آموزش حقوق شهروندی در دفاتر محلی به مردم و افزایش مشارکت آن‌ها ساخت فیلم و مستندنگاری های شهری تهیه ماهنامه‌ها و بروشورهای مربوطه ایجاد جلسات جمعی با مردم برای مشورت و آگاهی رسانی از جریان تصمیمات اتخاذ شده	۴) بالا بردن آگاهی عمومی در حوزه طراحی شهری
کم	تهیه اسناد راهنما در مقیاس‌های مختلف: کلان، موضوعی، موضعی تهیه اسناد راهنما در ابعاد و موضوعات مختلف شهری مانند: طراحی نما و جداره‌های شهری، نورپردازی، مبلمان شهری، هنرهای شهری و ... تهیه سیاست‌های اجرایی و ضوابط منعطف و مطابق با شرایط زمینه در پروژه‌های طراحی شهری	۵) سیاست‌گذاری و تدوین معیار- های طراحی شهری (اسناد راهنمای طراحی شهری)
کم	نظارت بر طراحی نظارت بر حسن اجرا نظارت بر مباحث حقوقی مرتبط (توسط کارشناسان شهرسازی)	۶) ناظر پروژه‌های طراحی شهری
کم	طراحی و تعیین نوع توده‌گذاری‌های ساختمانی متناسب با بافت و نوع درهم- تنیدگی معابر جهت ایجاد نوعی تعادل میان فضاهای شهری (عرصه‌های عمومی) و توده‌های ساختمانی یکی از مهم‌ترین فعالیت‌هایی است که طراحان شهری می‌بایست انجام دهند. * منظور از پاکت‌های حجمی نحوه توده‌گذاری‌های ساختمان‌ها می‌باشد که خود از مدل‌های مختلفی تشکیل شده‌است. طراحی صحیح توده‌گذاری‌ها، می‌تواند بر تعادل میان عرصه و اعیان (سطح اشغال)، میزان صحیح سایه- اندازی‌ها و همچنین به طور غیرمستقیم بر سلامت روان ساکنین، تاثیرگذار باشد.	۷) طراحی پاکت حجمی ساختمان‌ها و تعیین چگونگی فرم توده‌ها و میزان سطح اشغال
متوسط	طراحی جداره‌های شهری با هویت و متناسب با زمینه و جداره‌های اطراف جهت ساماندهی سیما و منظر شهری	۸) طراحی جداره‌های شهری
متوسط	مشارکت در تهیه طرح‌های توسعه شهری (مانند طرح‌های جامع شهری، تفصیلی، شهرهای جدید، شهرک‌ها، بازآفرینی شهری و...) در دفاتر مهندسين مشاور مسئول. به عبارتی یک طراح شهر علی‌رغم وضعیت کنونی می‌تواند در کنار برنامه‌ریزان شهری در تهیه طرح‌های تفصیلی و یا حتی هادی مشارکت داشته باشد و به ارائه طرح و ایده‌های خود مطابق با مفاهیم طراحی شهری اصولی بپردازد. مشارکت در تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی به عنوان کارشناس نظام مهندسی	۹) مشارکت در تهیه طرح‌های تفصیلی، جامع و .....
متوسط	طرح‌های موضعی، موضوعی و موضعی-موضوعی طرح‌های محرک توسعه طرح‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده	۱۰) تهیه طرح‌های ارتقا کیفیت محیط فضاهای شهری

زیاد	کروکی، اسکیس و راندو مدلینگ و رندرینگ	۱۱) ارائه گرافیکی طرح‌های شهری (از اسکیس زدن تا طرح‌های فنی رایانه‌ای)
زیاد	تدریس مبانی نظری، کارگاه‌های طراحی شهری و دروس میان‌رشته‌ای آموزش در قالب اجرای سمینارها و وبینارهای آموزشی تدوین مقالات و انجام پروژه‌های پژوهشی به کمک دانشجویان	۱۲) آموزش در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی
زیاد	آموزش نرم‌افزارهای مورد نیاز در بحث‌های دو بعدی و سه بعدی و تحلیل نتایج (مانند اتوکد، لومیون، اسکچاپ، فتوشاپ، اس‌پی‌اس‌اس و ....) آموزش کروکی و اسکیس (دست آزاد) آموزش مبانی نظری به داوطلبان کنکور کارشناسی ارشد طراحی شهری آموزش مباحث مورد نیاز در حرفه و عمل	۱۳) آموزش در مراکز فنی و حرفه‌ای
کم	تعریف طرح‌های توسعه شهری مدیریت فرایندهای طراحی شهری ارتقاء فرایندهای ساخت مسکن (مانند مسکن‌های اجتماعی و ....)	۱۴) مدیریت و تصمیم‌گیری در امور شهری
کم	اجرای عملی پروژه طراحی شده که می‌تواند در مقیاس‌های مختلف از جمله یک بلوک شهری، یک فضای شهری و یا حتی یک شهر باشد	۱۵) پیمانکار پروژه‌های طراحی-شهری
کم	کارشناس متخصص امور قضایی در مسائل مربوط به شهر و طراحی شهری. * طبق نظرات متخصصین، طراحان شهری ایران دچار ضعف اطلاعاتی در زمینه حقوق و قوانین شهری می‌باشند و همین امر در برخی موارد منجر به ارائه طرح‌های مغایر با قوانین موجود می‌شود. اما می‌توان این نقطه ضعف را به یک فرصت در زمینه فعالیت طراحان شهری بدل کرد و با تقویت آگاهی نسبت به حقوق و قوانین شهری به عنوان یک نقطه قوت، در قالب کارشناس امور قضایی در زمینه‌های مرتبط شهری و طراحی شهری فعالیت داشته باشند.	۱۶) کارشناس قوه قضائیه
کم	تا به امروز در سازمان نظام مهندسی ایران طراحان شهری کمترین جایگاه و نقش را داشته‌اند و بیشتر اعضای آن را مهندسیین معمار و عمران تشکیل داده‌اند، چراکه عمده فعالیت و توجه خود را بر روی چگونگی و نحوه شکل‌گیری ساختمان‌ها گذاشته‌اند، در صورتی که لازم است این سازمان به عنوان نهادی نظارتی بر روی طرح‌های شهری و همچنین چگونگی تاثیر شکل‌گیری بلوک‌های ساختمانی بر فضاهای شهری نیز اعمال نظر کرده و طراحان شهری با عضویت در این سازمان به عنوان اعضای رسمی و کارشناس سازمان نظام مهندسی، جایگاه تعریف شده‌ای داشته باشند و یا به عبارتی حق اظهار نظر در تصمیمات استراتژیک شهری را نیز به آن بدهند.	۱۷) کارشناس سازمان نظام مهندسی و نظارت بر پروانه‌های ساختمانی
متوسط	تعیین خط مشی، رویکرد، چشم‌انداز و ابعاد مختلف طرح‌های شهری	۱۸) تدوین چشم‌انداز (چشم‌انداز سازی) برای طرح‌های شهری
کم	فعالیت در حوزه‌هایی مانند: شهر هوشمند، روانشناسی محیط، حمل و نقل، اقلیم، مارکتینگ، استارت‌آپ‌های شهری و ....	۱۹) انجام فعالیت‌های عملی و پژوهشی میان‌رشته‌ای مرتبط با



کم	در ایران کمتر کسانی هستند که با نگاهی انتقادی و تخصص‌گرا به تهیه فیلم‌های سینمایی و یا مستندات شهری بپردازند. عمدتاً فیلم‌ها و مستندات موجود را نیز افرادی با تخصص‌های غیر مرتبط ساخته‌اند، در حالی که اثر نمایشی تهیه شده توسط یک متخصص طراحی شهری می‌تواند به گونه‌ای دیگر باشد و از دریچه‌ای دیگر معضلات و ناهنجاری‌های موجود را نمایش دهد. تهیه آثار نمایشی از شهر و فعالیت‌های آن می‌تواند فرصتی برای طراحان شهری در شناخت هرچه بیشتر لایه‌های پنهان شهر باشد.	حوزه‌های شهری و طراحی شهری ۲۰ کارشناس و منتقد فیلم‌ها و مستندات شهری
----	---	---

گفت که یک طراح شهر باید در نظر داشته باشد که او در حرفه به عنوان عضوی از یک تیم اجرائی بزرگ‌تر می‌تواند در کنار سایر متخصصین حوزه‌های مرتبط از جمله معماری، معماری منظر، جغرافیا، برنامه‌ریزی شهری، مدیریت شهری و حتی عمران، در اجرای یک پروژه شهری برای انجام وظایف و مسئولیت‌های خود همکاری و نقش داشته باشد. اما آنچه واضح است برای برون‌رفت از این شرایط جهت ورود بیشتر طراحان شهری به حرفه نیاز است تا قبل از هر چیز اقداماتی در راستای شناخت هرچه بیشتر نسبت به جایگاه کنونی فارغ‌التحصیلان طراحی-شهری در حرفه صورت پذیرد و پس از آن مقایسه‌ای میان نتایج آن با نقش و مسئولیت‌های بالقوه معرفی شده در این پژوهش انجام گرفته و در نهایت در این صورت می‌توان گامی در راستای ارائه راهکار جهت رفع شکاف ایجاد شده میان ظرفیت‌های بالقوه و جایگاه کنونی طراحان شهری در حرفه برداشته شود.

آنچه به عنوان سخن پایانی در این پژوهش لازم به ذکر است بیان این نکته می‌باشد که در عین حال که طراحی شهری می‌تواند به عنوان یک رشته و حرفه کاملاً شناخته شده و رسمی در ایران مطرح شود، اما توجه به عدم مرزبندی و یا جداسازی میان طراحی شهری با سایر حوزه‌ها و گرایش‌های دیگر از جمله برنامه‌ریزی شهری، معماری و یا معماری منظر یک ضرورت است و آنچه در این میان اهمیت دارد، افزایش میزان سطح آگاهی افراد و متخصصین نسبت به زمینه‌ها و گرایش‌های مرتبط با طراحی شهری است. این اصل صرفاً برای طراحان-شهری قابل ذکر نیست و همواره می‌توان آن را برای بیشتر حرفه‌ها و زمینه‌های شغلی که رویکردی مشارکتی و میان‌رشته‌ای داشته، بسط و تعمیم داد چرا که یک متخصص برای انجام وظایف و مسئولیت‌های خود نیاز دارد که تا حدودی با سایر زمینه‌های مرتبط و اثراتی که بر هریک از آنها می‌گذارد، آشنایی داشته باشد. اما به صورت خاص در این پژوهش می‌توان

## منابع:

- [10]. Mobayeni, H; ghoraei, F; Habibi, M. (2013). Urban design workshops are the main core of education in the field, case study: comparison of the topics of the workshops and the priorities of the professional community, *Architecture and Urban Design Letter*, No. 13: 93-112
- [11]. Safavi, sA. (2011). Investigating the position of urban civil engineering management in the realization of desirable urban design; Case study: Development and construction programs in Tehran, *Urban Management*, No. 28:255-272
- [12]. Bahraini, S H; Fallah Manshadi, E. (2018). Analysis of urban planning education in Iran and its relationship with the role of urban planning specialist, *Hoviyat Shahr*, No. 40: 5-16
- [13]. Pendar, H. (2015). capacity measurement method; Evaluation of urban design skills, *Urban Studies*, No. 1: 135-154
- [14]. Childs, Mark C. (2010). A Spectrum of Urban Design Roles, *Journal of Urban Design*, 15(1): 1-19.
- [15]. Carmona, M; Demagalhaes, C & Edwards, M. (2010). Stakeholder Views on Value and Urban Design, *Journal of Urban Design*, 7(2): 145-169
- [16]. Golkar, K. (2017). Research in the definition of urban design, *Iranian Urban Planning and Architecture Studies and Research Center*, Tehran: Samin Novin Cultural and Artistic Institute of Tehran.
- [17]. Banerjee, T; Lukaito Sideris, A. (2014). *Companion to Urban design*, translated by Reza Basiri-Mojdehi, Navid Pourmohammadreza, Hamideh Farahmandian, Tehran: Tahan Publications.
- [1]. Khatami, sM; Bujari, P; Ranjbar, E. (2021). Urban Design Education: Examining Educational Methods with Emphasis on Social Responsibility Framework, *urban Design Discourse Journal*, No. 3; 89-110.
- [2]. Barnett, J. (1982). *An introduction to urban design*, 1st ed. ed. Icon editions, New York: Harper & Row.
- [3]. Saghafi Asl, A; Zebardast, E; Majedi, H. (2015). Assessing the feasibility of urban design projects in Iran. Case study: Projects implemented in Tehran, *Arman Shahr Magazine*, No. 17: 185-197
- [4]. Bahraini, sH. (2013). *Urban design process*, Tehran: Tehran University Publishers
- [5]. Madanipour, A. (2006). Roles and Challenges of Urban Design, *Journal of Urban Design*, 11(2): 173 – 193.
- [6]. Schurch, Thomas W. (2007). Reconsidering urban design: Thoughts about its definition and status as a field or profession, *Journ of Urban Design*, 4(1): 5-28.
- [7]. Forughmand Arabi, H; Khabazi, M. (2012). Knowledge of urban design in Iran and the challenges ahead, *Hoviat Shahr*, No. 15: 35-46
- [8]. Sadeghzadeh, S; Golkar, k; Ghaffari, A; Lak, A. (2018). How to experience the decision-making process in urban design projects, *Architecture and Urban Design Letter*, No. 25: 63-84
- [9]. Razaghi Asl, S. (2011). The relationship between theory and practice in the education of basic professions, a case study of urban design profession-knowledge, *Arman Shahr*, No. 6: 21-26

- [26]. Bahraini, sH; Aminzadeh, B. (2006). Urban Design in Iran: A New Perspective, Fine Arts Magazine, No. 26, 13-26
- [27]. Palatzo, D. (2014). Educational Traditions, an article published in the Companion to Urban Design, Part 1: Origins, translated by Reza Basir MoJdehi, Navid Pourmohammadreza, Hamideh Farahmandian, Tehran: Tahan Publications
- [28]. Ketabolahi, K; ZeinoSalehin, F. (2015). Identifying and examining the new places of urban design since the beginning of this century based on the criteria of conceptualization, architecture and sustainable urban development, number 1: 59-74
- [29]. Urban Design Group. (2022),; <https://www.udg.org.uk/>
- [30]. Urban Design Group.(2022), **Urban Design as Career:** <https://www.udg.org.uk/careers/urban-design-career>
- [31]. Learn.org. (2022), **Urban Designer: Salary and Career Facts:** [https://learn.org/articles/Urban\\_Designer\\_Your\\_Salary\\_and\\_Career\\_Questions\\_Answered.html](https://learn.org/articles/Urban_Designer_Your_Salary_and_Career_Questions_Answered.html)
- [32]. **Job profile Urban designer.**(2022),: <https://www.prospects.ac.uk/job-profiles/urban-designer>
- [33]. Urban Design Group.(2022), **Urban Design Jobs:** <https://www.udg.org.uk/careers/urban-design-jobs>
- [34]. Urban Design Group.(2022), **What is Urban Design?:** <https://www.udg.org.uk/about/what-is-urban-design>
- [35]. **14 Urban Design jobs.**(2022): <https://academicpositions.com/jobs/field/urban-design>
- [18]. Burch, Y. (2014). From Siam to the Association of Modernism, an article published in the Companion to Urban Design, Part 1: Roots, translated by Reza Basir Mojdehi, Navid Pourmohammadreza, Hamideh Farahmandian, Tehran: Tahan Publications
- [19]. Jay Brown, L; Dixon, D; Gilham, O. (2013). Urban Design for the Urban Century: Making Places for the People, translated by Seyed Hossein Bahraini, Tehran: Tehran University Press
- [20]. Mumford, E. (2006). The Emergence of Urban Design in the Breakup of CIAM, Harvard Design Magazine 24 (Spring/Summer 2006): 10-20.
- [21]. Golkar, K. (2003). urban design education; Basic knowledge and skills, Urban Management Quarterly, No. 15-16: 26-41
- [22]. Bonakdar, A; ghoraei, F; Barakpour, N. (2011). A comparative study of the place of urban design documents in the planning system of Iran and England, Architectural and Urban Design Journal, No. 8: 147-167
- [23]. Razaghi Asl, S. (2013). The nature and boundaries of urban design, Tehran: Shahid Rajaei University
- [24]. Lang, J. (2011). Typology urban design, procedures and plans along with more than fifty special cases, translated by Seyed Hossein Bahraini, Tehran: Tehran University Publications.
- [25]. Rosta, M; ghasempour, M. (2017). Investigating the position of "urban design" in Iran's urban planning laws (content analysis of the approvals of the Supreme Council of Urban Planning and Architecture of Iran from 1964 to 2016), Knowledge of urban planing, No. 2: 19-32

[36]. The Regents of the University of Michigan. (2022), **Career and Professional Development:**

<https://taubmancollege.umich.edu/resources/career-and-professional-development>

[37]. Soltani Azad, F. (2002). Urban design and its place in the hierarchy of urban development plans, Urban Management Quarterly, No. 9: 44-53

[38]. Golkar, K. (2008). Policy making urban design and programmer urban design, operational models for developing guidance and control tools in Iran, Sofhe, No. 46: 51-66

#### پی‌نوشت

<sup>1</sup> Thomas w. Schurch

<sup>2</sup> Design and Place State Environmental Policy

<sup>3</sup> New South Wales

<sup>4</sup><https://www.planning.nsw.gov.au/Policy-and-Legislation/State-Environmental-Planning-Policies/Design-and-Place-State-Environmental-Planning-Policy>

<https://www.planning.nsw.gov.au/Policy-and-Legislation/State-Environmental-Planning-Policies/Design-and-Place-State-Environmental-Planning-Policy/Information-sessions>

<sup>5</sup> Jose Luis Sert

<sup>6</sup> American Institute of Architects(AIA)

<sup>7</sup> Civic Design

<sup>8</sup> Urban Design

<sup>9</sup> Cook

<sup>10</sup> Urban Design Group

<sup>11</sup> Non Governmental Organization